

Inga barn eller unga ska lämnas utanför

Barnrätts- och ungdomsperspektiv i nordiskt samarbete om funktionshinder

Nordens
välfärdscenter

Inga barn eller unga ska lämnas utanför

Barnrätts- och ungdomsperspektiv i nordiskt samarbete om funktionshinder

Utgiven av
Nordens välfärdscenter
©Maj 2020

Text: Maria Montefusco och Merethe Løberg

Ansvarig utgivare: Eva Franzén

ISBN: 978-91-88213-63-1

Foto: Mostphotos

Nordens välfärdscenter
Box 1073, SE-101 39 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 30
Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

Nordens välfärdscenter
c/o Folkhälsan
Topeliusgatan 20
FI-00250 Helsingfors
Tel: +358 20 741 08 80
info@nordicwelfare.org

Publikationen kan laddas ner från
nordicwelfare.org/publikationer

Innehåll

Inledning	4
Utgångspunkten är mänskliga rättigheter	6
Vad menas med att arbeta utifrån ett barnrätts- och ungdomsperspektiv?	7
Hur ska vi arbeta i praktiken?	8
Aktiviteter	9
Barns och ungas egen verksamhet och möjlighet att påverka och delta	9
1. Stärka ungas organisationer och nordiska samarbete	9
2. Ungdomspaneler och ungdomsråd	9
Samverkan, samt barns och ungas konsultativa roll	10
3. Barnrätts- och ungdomsperspektiv i Funktionshindersrådets arbete	10
4. Barnrätts- och ungdomsperspektiv i Nordiska ministerrådets handlingsplan för funktionshinderssamarbetet	11
5. Uppföljning och utvärdering av funktionshinderssamarbetet	12
Referenser	13

Inledning

Visionen för det nordiska samarbetet är att bli världens mest integrerade och hållbara region 2030. För att lyckas med det är det viktigt att involvera barn och unga då politik utvecklas, genomförs och utvärderas.

Nordiska ministerrådet har en tvärssektoriell strategi för barn och unga som slår fast att Norden ska vara den bästa platsen i världen för barn och unga att leva i. Barnrätts- och ungdomsperspektiv integreras därför på tvärs i hela det nordiska samarbetet. Med barnrätts- och ungdomsperspektiv menas i huvudsak två aspekter:

- Att i enlighet med bland annat FN:s barnkonvention utgå ifrån kunskap om barns och ungas bästa, att sätta barns och ungas rättigheter, kunskap och behov och önskemål i fokus och ha deras levnadsvillkor i åtanke i nordiskt samarbete, exempelvis vid kunskaps- och erfarenhetsutbyten och kartläggningar. Principen och ställningstagandet bör vara att som vuxen låta sig vägledas av barnet.
- Att säkerställa barns och ungas delaktighet och egen medverkan genom att skapa förutsättningar för involvering och aktivt deltagande i aktiviteter som berör dem.

Nordiskt samarbete om funktionshinder omfattar bland annat Nordiska ministerrådets rådgivande organ, Rådet för nordiskt samarbete om funktionshinder (Funktionshinderrådet) och Handlingsplan för nordiskt samarbete om funktionshinder för perioden 2018-22. Nordens välfärdscenter är en institution inom ministerrådets social- och hälsosektor. Funktionshinder är ett av Nordens välfärdscenters insatsområden med projektverksamhet, nätverk och expertgrupper.

Inom funktionshindernessamarbetet har barnrättsperspektiv tidigare lyfts fram och unga med funktionsnedsättning involverats inom exempelvis projekt, vid evenemang och i expertgrupper. Dock har det inte gjorts systematiskt eller följts upp regelbundet. Nordiska ministerrådets Barn- och ungdomskommitté (NORDBUK) har gett Nordens välfärdscenter i uppdrag att i dialog med Funktionshinderrådet utveckla en modell för hur funktionshindernessamarbetet kan få ett tydligare barnrätts- och

ungdomsperspektiv. Projektet är en aktivitet inom ministerrådets handlingsplan för funktionshinderssamarbetet och bidrar samtidigt till genomförande av barn- och ungdomsstrategin.

Under våren 2019 utsåg NORDBUK tillsammans med Nordens välfärdscenter och medlemmarna i Funktionshindersrådet en expertgrupp som bidragit med sakkunskap i projektet. Gruppen har en bred och djup förståelse och erfarenhet av att arbeta med frågor gällande barnrätt, ungdomar och funktionshinder. Arbetsättet att integrera barnrätts- och ungdomsperspektiv i funktionshinderssamarbetet omfattar framför allt initiativ för att perspektiven bättre ska tydlig- och synliggöras i handlingsplanen för funktionshinderssamarbetet och i Funktionshindersrådets arbete.

Detta arbetsätt har diskuterats av expertgruppen och medlemmarna i Funktionshindersrådet samt vid ett möte om ungas påverkan i Helsingfors 13 januari 2020. Vid mötet deltog 34 företrädare för organisationer för unga med funktionsnedsättning, tillsammans representerade de 21 organisationer från hela Norden. Under februari 2020 har medlemmarna i expertgruppen och Funktionshindersrådet samt deltagarna vid mötet i Helsingfors i januari fått möjlighet att ge skriftliga inspel till förslaget. NORDBUK behandlar förslaget under våren 2020.

Utgångspunkten är mänskliga rättigheter men också hållbar utveckling. Ett genomsyrande tema i FN:s Agenda 2030 för hållbar utveckling är "leave no one behind". Det finns ett tydligt integrerat barnperspektiv i agendans mål och delmål. För att genomföra Agenda 2030 ska vi därför arbeta systematiskt med inkludering av barn och unga med funktionsnedsättning.

Utgångspunkten är mänskliga rättigheter

Med utgångspunkt i FN:s konvention om barnets rättigheter (CRC) ska Nordiska ministerrådet arbeta för att skydda och främja barns och ungas rättigheter, främja deras möjligheter att utöva dessa rättigheter och kunna vara delaktiga i samhället. Det innebär att alla barn och unga i Norden ska ha rätt till goda levnadsvillkor och inflytande oavsett kön, könsidentitet eller -uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder. Alla barn och unga har rätt till social och ekonomisk trygghet, god fysisk och psykisk hälsa, fritid och kultur, identitet och språk samt möjlighet till utbildning och utveckling.

Barnkonventionens kommitté, vars roll är att övervaka och granska ländernas efterlevnad av konventionen, har skrivit en allmän kommentar om barn med funktionsnedsättning (GC9). Utöver att alla rättigheter i konventionen även gäller barn med funktionsnedsättning uppmärksammar kommittén den särskilda utsatthet som barn och unga med funktionsnedsättning utsätts för i form av diskriminering, utanförskap och olika typer av våld.

Enligt FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD) ska personer med funktionsnedsättning involveras i beslut som berör dem på ett meningsfullt sätt. Detta omnämns specifikt i artiklarna 4.3 och 33.3.

FN:s särskilda kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning fastställer i en allmän kommentar till hur artiklarna 33.3 och 4.3 ska genomföras att denna involvering är själva hjärtat av konventionen. I kommentaren understryks vikten av att barn och unga med funktionsnedsättning involveras på ett meningsfullt sätt i frågor som berör dem (GC7).

Konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning speglar i stora delar barnrättsperspektivet från barnkonventionen. Den innehåller en särskild artikel om barn (artikel 7) som utvecklar principerna om barnets bästa och barns rätt att uttrycka sina åsikter i frågor som berör dem. I artikel 7.3 förstärks barnkonventionens artikel 12 genom förtydligandet att barn som behöver det måste få stöd för att kunna uttrycka sina åsikter.

Vad menas med att arbeta utifrån ett barnrätts- och ungdomsperspektiv?

Det nordiska samarbetet om funktionshinder ska vara relevant för alla barn och unga. I enlighet med de nordiska samarbetsministrarnas beslut ska funktionshinderssamarbetet, liksom all annan nordisk politik, ha ett integrerat barnrätts- och ungdomsperspektiv. Perspektiven behöver beaktas i inriktning såväl som i innehåll i beställningar, till exempel i projektbeskrivningar redan från start. Detta görs mest effektivt genom att involvera barn och/eller unga själva i utveckling av projektidéer och verksamhet, från början. I dialoger med barn och unga är det viktigt att ha ett tilltal och ett språk som är tillgängligt och inkluderande och ge exempel som är relevanta.

Barn och unga har en annan kunskap än vuxna om hur det är att vara barn och ung idag. De har även andra behov, intressen och levnadsvillkor än vuxna. Barn och unga med funktionsnedsättning har andra behov och levnadsvillkor än andra barn och unga. Dock har barn och unga inte nödvändigtvis andra intressen än barn och unga utan funktionsnedsättning.

Tillgänglighet är en grundläggande aspekt som avgör förutsättningar för delaktighet för barn och unga med funktionsnedsättning. Omgivningen kan möjliggöra eller hindra delaktighet och den påverkar barn och unga med funktionsnedsättning mer och på flera sätt än andra. Detta på grund av att det ofta förekommer brister i tillgängligheten i våra samhällen. Barn och unga med funktionsnedsättning har rätt till att bli involverade i beslut som angår dem. Det innebär att de kan och bör få ansvar och inflytande.

Hur ska vi arbeta i praktiken?

Nordiska ministerrådet har ett principdokument för involvering av barn och unga. Dokumentet När Nordiska ministerrådet involverar barn och unga i sitt arbete – principer och förhållningssätt, ska användas inom funktionshinderssamarbetet. Bland annat tar materialet upp frågor om representativitet, mångfald och respekt för barns och ungas integritet.

För funktionshinderssamarbetet gäller generellt också följande:

- Barnrätts- och ungdomsperspektiv lyfts fram och synliggörs i funktionshinderssamarbetet generellt men också specifikt i utvalda och prioriterade aktiviteter och processer. Företrädare för barn och unga med funktionsnedsättning medverkar i prioriteringen.
- Tillgänglighet är en förutsättning för delaktighet. Gruppen av barn och unga med funktionsnedsättning är en mycket heterogen grupp med många olika behov av tillgänglighet som ska beaktas för att involvering ska bli meningsfull.
- Det är barnen eller de unga själva som avgör agendan för sina samarbeten och som sätter gränser för sitt engagemang. Projektägaren eller verksamheten ska inte överbelasta barn och unga med sina egna behov eller (byråkratiska) strukturer.
- All involvering av barn och unga ska vara meningsfull i betydelsen att de involveras i tid och att det finns en reell möjlighet att påverka.
- All involvering ska följas upp med en återkoppling från ansvarig verksamhet.
- Många ungdomsorganisationer inom funktionshindersrörelsen representerar och omfattar en grupp med högre åldersgräns än andra organisationer som företräder unga. Ofta representeras unga vuxna av personer kring 30 år. Detta beror på de många fler och andra barriärer som finns för barn, unga och vuxna med funktionsnedsättning. I många fall tar det längre tid att etablera sig mellan övergången från ung till vuxen. Det är upp till ungdomsorganisationen vilken åldersgräns som är relevant.

Aktiviteter

Barns och ungas egen verksamhet och möjlighet att påverka och delta

För att unga experter och företrädare för organisationer ska kunna bli involverade behöver i många fall organisationerna själva och deras nordiska samarbete stärkas. Några organisationer har en stark demokratisk uppbyggnad medan andra är nätverk. I flera fall bildar de unga grupper inom en annan organisation för vuxna eller alla åldrar.

1. Stärka ungas organisationer och nordiska samarbete

Nordiska ministerrådet och det officiella funktionshinderssamarbetet bör stötta ungdomsorganisationerna på olika sätt för att stärka erfarenhets- och kunskapsutbytet samt förutsättningar för att representera gemensamma intressen. Detta kan till exempel ske genom årliga möten och projektmedel till gemensamma projekt eller skapande av nätverk. Nordens välfärdscenters stödordning för funktionshindersorganisationers nordiska samarbete prioriterar samarbetsprojekt och möten mellan organisationer som företräder unga. Det finns fler stödordningar som kan användas för ungas engagemang och nordiska samarbete. Många av dessa listas på Nordiska ministerrådets webbplats.

2. Ungdomspaneler och ungdomsråd

Ett sätt att involvera barn och unga med olika former av funktionsnedsättning är att upprätta en regionalt (nordisk), och utifrån olika funktionshinder representativ, ungdomspanel eller ett ungdomsråd. Där kan unga med funktionsnedsättning komma med rekommendationer om funktionshindersverksamheten generellt och/eller i specifika frågor. Panelen eller rådet kan till exempel medverka i utvärdering av ministerrådets aktiviteter på funktionshindersområdet, skriva eller på annat sätt dokumentera en skuggrapport när samarbetet ska utvärderas och komma med förslag till hur arbetet kunde utvecklas. Denna grupp skulle också kunna ha en viktig roll i att utforma ministerrådets nästa strategi eller handlingsplan för funktionshinderssamarbetet. Ett ungdomsråd

bör också ha möjlighet att ta självständiga initiativ, föra fram förslag och ställa frågor till olika delar av det nordiska samarbetet. Dessutom ska rådet eller panelen kunna konsulteras.

Samverkan, samt barns och ungas konsultativa roll

Barn och unga med funktionsnedsättning ska bjudas in till samverkan och konsulteras i Nordiska ministerrådets rådgivande organ och i projekt och annan verksamhet som berör barn och unga med funktionsnedsättning.

3. Barnrätts- och ungdomsperspektiv i Funktionshindersrådets arbete

Nordiska ministerrådets funktionshindersråd består av experter som utsetts av regeringar och paraplyorganisationer som företräder personer med funktionsnedsättning i hela Norden.

Funktionshindersrådet har i uppgift att utveckla, driva på och följa upp samarbetet om funktionshinder samt bistå det nordiska samarbetets politikområden med råd och förslag om inkludering.

- Funktionshindersrådet ska systematiskt (vid varje möte och vid planering, genomförande och utvärdering av varje aktivitet) använda och reflektera kring frågorna i Nordiska ministerrådets publikation Har du rätt glasögon på dig? Ett stöd att integrera ett barnrätts- och ungdomsperspektiv i Nordiska ministerrådets arbete. Några av nyckelfrågorna är: Hur bidrar aktiviteten till barns och ungas levnadsförhållanden och situation? Har vi involverat barn och unga som berörs på ett meningsfullt sätt? Hur berör det vi gör barn och unga? Hur har arbetet påverkat barn och unga?
- Funktionshindersrådet bjuder in företrädare för unga med funktionsnedsättning till rådsmöten och andra aktiviteter. I första hand från demokratiskt uppbyggda organisationer och i andra hand unga personer med funktionsnedsättning som har en relevant egen erfarenhet. Det kan vara i rollen som observatörer eller experter som kommer med inspel utifrån sitt perspektiv. Ministerrådets principdokument för involvering av barn och unga används i arbetet.

4. Barnrätts- och ungdomsperspektiv i Nordiska ministerrådets handlingsplan för funktionshinderssamarbetet

Nordiska ministerrådets handlingsplan för funktionshinderssamarbetet 2018-22 har två aktiviteter som explicit handlar om barn och unga med funktionsnedsättning. Det ena är en kartläggning av vilka officiella aktörer som har ansvar för att främja rättigheter och delaktighet för barn och unga med funktionsnedsättning samt exempel på lovande praxis inom skola och fritid. Det andra är en seminarieturné om internationell studentmobilitet och funktionshinder inom högre utbildning och som från början var ett initiativ från Dövas Nordiska Ungdomsråd. I båda dessa projekt konsulteras unga med funktionsnedsättning i planering och genomförande av projekten.

Barnrätts- och ungdomsperspektivet ska också integreras systematiskt samt involvera unga och/eller barn med funktionsnedsättning på ett meningsfullt sätt i övriga aktiviteter i handlingsplanen utifrån de två aspekter som beskrivits ovan. Projektledare för respektive aktivitet ansvarar för att beakta barnrätts- och ungdomsperspektiv. I Nordiska ministerrådets skrift *Do rights!* finns inspiration till hur detta kan göras i praktiken.

Nedan listas aktiviteterna under respektive fokusområde:

Mänskliga rättigheter

- 1.1 Insatser som stödjer implementering av CRPD i länderna
- 1.2 Ursprungsfolk och funktionshinder
- 1.3 Barn, unga och delaktighet

Hållbar utveckling

- 2.1 Integrering av funktionshindersperspektiv i Nordiska ministerrådets verksamhet
- 2.2 Universell utformning, delaktighet och demokrati
- 2.3 Hållbart arbetsliv i Norden

Fri rörlighet

- 3.1 Funktionshindersperspektiv i Nordiska ministerrådets samarbete om gränshinder
- 3.2 Studentmobilitet och funktionshinder
- 3.3 Stadsplanering för att främja mobilitet i Norden

5. Uppföljning och utvärdering av funktionshinderssamarbetet

Funktionshindersrådet redovisar årligen för hur det går med funktionshinderssamarbetet till Nordiska ämbetsmannakommittén för social- och hälsopolitik (ÄK-S). Vartannat år lämnas ett underlag i mer omfattande utsträckning till Nordiska ministerrådet som då redogör för funktionshinderssamarbetet till Nordiska rådets session. Vid dessa tillfällen ska Funktionshindersrådet även redogöra för hur tvärgående perspektiv integreras, däribland barnrätts- och ungdomsperspektiv.

Företrädare för barn och unga med funktionsnedsättning konsulteras vid utvärdering av handlingsplanen och medverkar i utarbetandet av förslag till nästa strategi eller handlingsplan för området.

Referenser

Do rights! Nordic perspectives on child and youth participation

FN:s konvention om barnets rättigheter (CRC)

FN:s konvention om rättigheter för personer med funktionsnedsättning (CRPD)

FN:s kommitté för barnets rättigheter, allmän kommentar om barn med funktionsnedsättning (GC9)

FN:s kommitté för rättigheter för personer med funktionsnedsättning, allmän kommentar om meningsfull involvering av företrädande organisationer (GC7)

Har du rätt glasögon på dig? En guide för integrering av barnrätts- och ungdomsperspektiv i Nordiska ministerrådets verksamhet

ENG: <https://www.norden.org/en/publication/are-you-wearing-right-glasses>

SE: <https://www.norden.org/sv/publication/har-du-ratt-glasogon-pa-dig>

IS: <https://www.norden.org/is/publication/ert-thu-med-rettu-gleraugun>

FI: <https://www.norden.org/fi/publication/katsotko-asioita-oikein-silmin>

När Nordiska ministerrådet involverar barn och unga i sin verksamhet- principer och förhållningsätt

ENG: <https://pub.norden.org/nord2020-015/>

SE: <https://pub.norden.org/nord2020-012/>

NO: <https://pub.norden.org/nord2020-013/>

DA: <https://pub.norden.org/nord2020-014/>

FI: <https://pub.norden.org/nord2020-016/>

IS: <https://pub.norden.org/nord2020-017/>

Nordiska ministerrådets handlingsplan för nordiskt samarbete om funktionshinder 2018-22

Nordiska ministerrådets temasida om funktionshinder

Nordiska ministerrådets vision 2030

Nordens välfärdscenters webbsidor om funktionshinder

Nordens välfärdscenters stödordning för funktionshindersonsorganisationers nordiska samarbete

Stödordningar inom det nordiska samarbetet

Nordens välfärdscenter
Box 1073, SE-101 39 Stockholm
Besöksadress: Drottninggatan 30
Tel: +46 8 545 536 00
info@nordicwelfare.org

Nordens välfärdscenter
c/o Folkhälsan
Topeliusgatan 20
FI-00250 Helsingfors
Tel: +358 20 741 08 80
info@nordicwelfare.org